

Imants Kokars. *In memoriam*

**1921. GADA 16. AUGUSTS –
2011. GADA 24. NOVEMBRIS**

Veļu laiks Latvijā atnesa skumjo ziņu, ka mūžības ceļu aizgājis maestro Imants Kokars – dziesmu svētku virsdiriģents, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas rektors un diriģēšanas profesors, kamerkora *Ave Sol* dibinātājs un ilggadējs mākslinieciskais vadītājs, Latvijas Radio kora un Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolas zēnu kora diriģents, koru “Zemgale”, “Beverīna”, “Dziedonis” diriģents, Ziemeļu un Baltijas valstu dziesmu svētku tradīcijas aizsācējs, “Latviešu kordziesmas antoloģijas” idejas autors un veidotājs. Nav nemaz iespējams īsumā nosaukt visas radošās un organizatoriskās aktivitātes, kuras veidojis un kurās darbojies Imants Kokars.

60. gadu beigās, radot *Ave Sol*, Imants Kokars lika nozīmīgus pamatus šodienas Latvijas koru kultūrai, kormūzikas un kompozīcijas tehniku attīstībai, kā arī ļoti augstai diriģenta un kordziedātāja profesionalitātei. Gribētos apgalvot, ka Latvijas koru šodienas sasniegumi pasaules koru kultūrā nebūtu iespējami bez vairākiem gadu desmitiem, ko veidoja *Ave Sol* etalons un sasniegumi. Šī kora izveidošana noteikti ir Latvijas koru kustības nozīmīgs krustpunkts, kad līdzās lielo koru lieliskajai kvalitātei (*Juventus*, “Daile”, “Rīga”, “Beverīna” u. c.) radās jauna forma ar citām izteiksmes iespējām, Latvijai jaunu vokālo kultūru un spilgtu pienesumu koncertdzīvē. Līdzās korim “Latvija” un Radio korim izveidojās jauna domubiedru grupa, kas gāja meklējumu ceļus latviešu komponistu jaunrades veidošanā un svaigas pasaules mūzikas elpas ienešanā toreizējā padomiskajā kultūras dzīvē. Kamerkora dziedāšanas tehnikas veidošana un izkopšana, repertuāra veidošanas politika un profesionālu dziedātāju pulcināšana ap sevi bija Imanta Kokara neordinārās un sugestīvojošās personības milzīgs nopelns – *Ave Sol* bija fenomēns. Imants Kokars nenogurstoši meklēja labāko mūzikas formas, izteiksmes, atklāsmes veidu katram skaņdarbam. Kupīras, svītrojumi, labojumi – to noteikti savos skaņdarbos ir piedzīvojis katrs komponists, kurš strādājis kopā ar maestro. To ļoti izjutuši dziedātāji, kad notis ar svītrotiem vai mainītiem posmiem, precizētiem akordiem un dziedāšanas tehnikām lietojuši ikdienas mēģinājumos un šķirstījuši turp un atpakaļ koncertos... Imanta Kokara radītāja būtība neļāva vienaldzīgi pieņemt kādu neizstrādātu vai nepārdomātu mūzikas formu. Varbūt kāds iebildīs un teiks, ka meistars pārāk iejaucās komponista rokrakstā, tomēr, pateicoties viņa vēlmei uzlabot komponistu rakstīto, radušies spoži opusi.

Ave Sol programmas lielā mērā aptvēra latviešu laikmetīgo kormūziku, bet padomju laikā jo īpaši nozīmīga bija šī kora loma, klausītājiem piedāvājot pasaules dižo kora komponistu darbus. Te minamas, piemēram, madrigālu programmas, ko Imants Kokars intuitīvā precizitātē spēja uzburt smalki un ar stila izjūtu. Sakrālās kormūzikas iekļaušana repertuārā, veidojot *Ave Maria* programmu ar plaši pārstāvētu autoru plejādi, toreiz piedāvāja Latvijas koncertpublikai mūziku no renesanses līdz 20. gadsimta cittautu komponistu darbiem. No šodienas skatpunkta tas šķiet pavisam pierasti un ikdienišķi gan koru diriģentiem, gan dziedātājiem, ka programmas tiek veidotas ar visplašāko spektru autoru, stilistikas, tematikas pielietojumu. Padomju laikā nebija plaši pieejama citzemju autoru jaunākā mūzika, tāpat bija nepieciešama gudra rīcība baznīcas mūzikas iekļaušanai programmās. Imants Kokars to veiksmīgi darīja un ar savām mākslinieciskajām idejām, koncertuzvedumiem (spiričuēli, latviešu tautas mūzika) iepriecināja, izglītoja, audzināja kormūzikas klausītājus. *Ave Sol* bija kā otra augstskola katram jaunajam mūziķim, kurš kļuva par Imanta Kokara izredzēto un

varēja būt pietuvināts šim toreiz tik eksperimentālajam darbam, varēja apjaust citur pasaulē kormūzikas dzīvē notiekošo. Jādomā, ka daudzi bijušie avosolieši spēj šodienas acīm saskatīt un atzinīgi novērtēt to jauno pieredzi, kas tika piedzīvota augstvērtīgos muzikālajos notikumos Latvijā un pasaulē, iepazītās un apgūtās jaunās dziedāšanas tehnikās, un jo īpaši – iespēju skatīt tālas zemes kora ceļojumos, kas padomju cilvēkam bija milzu balva...

Kā īpaša maestro izauklēta un realizēta ideja jāmin Baltijas un Ziemeļvalstu dziesmu svētki, kas pirmo reizi notika 1995. gadā Rīgā. Viņš bija iecerējis ar baltiešu dziesmu svētku tradīciju apvienot plašāku reģionu ap Baltijas jūru. Šī ideja izrādījies veiksmīga un dzīvotspējīga, jo pēc maestro ieceres ik pēc diviem trim gadiem šiem svētkiem jānotiek kādā no dalībvalstīm, un tā tas arī notiek. 2015. gadā Baltijas un Ziemeļvalstu svētki atkal notiks Latvijā, kad aplis caur septiņām pārējām dalībvalstīm būs atgriezies pie sākuma. Izsaku minējumu, ka šo svētku ideja un norise varēja būt ļoti nozīmīga un izšķirīga baltiešu vienotībai konferencēs, kad tika gatavoti dziesmu svētku tradīcijas dokumenti, veidoti formulējumi un apzināta šīs tradīcijas būtība, lai *UNESCO* to iekļautu pasaules nemateriālā kultūras mantojuma īpašo vērtību sarakstā.

Imantam Kokaram bija arī ļoti nozīmīga loma, veidojot un attīstot Baltijas valstu un Pēterburgas konservatorijas sadarbību jauno kordiriģentu profesionālajā izaugsmē. Daudzus gadus notika regulāri jauno diriģentu konkursi kādā no reģiona pilsētām, tas veicināja gan kontaktus un plašāku informācijas apriti, gan veselīgu konkurenci un pat Baltijas valstu neatkarības atjaunotni 1988. gadā. Šis laiks un notikumi prasa atsevišķu stāstu un sarunas, jo, manuprāt, tie vēl nav izstāstīti – kā varēja pacelties karogi Viļņas estrādē Studentu dziesmu svētkos *Gaudeamus*, kā varēja noskanēt Baltijas valstu himnas.

Ja arī pasaules kultūrā ar laiku aizmirsīsies kādi notikumi, koncerti vai personības, “Latviešu kordziesmas antoloģija” 12 sējumos ar CD ierakstiem paliks kā liecība par latviešu kormūziku, latviešu valodu un latviešu tautu. Šo pasaules kultūrvēstures pieminekli Imants Kokars uzcēlis galvenokārt savai Latvijai un tautai. Neanalizējot 12 sējumos iekļauto mūzikas klāstu, viennozīmīga ir atziņa, ka tas bija ļoti svarīgs vēstījums pasaules kormūzikai. Ar šīm nošu grāmatām un ierakstiem mūsu kultūras popularizēšanai ir pavēries jauns un daudz plašāks ceļš.

Imants Kokars kā personība varētu tikt raksturots ar daudziem un pat ļoti pretrunīgiem vārdiem. Šķiet, ka visi, kas sastapuši maestro darba stilu kora mēģinājumos, atcerēsies viņa prasīgumu un neatlaidību, pat despotismu un diktatūru. Diriģents Imants Kokars līdz vissmalkākajam slipējumam strādāja pie katras dziesmas, katras frāzes, pie savu uzvedumu skatuviskās ieceres. Kā filigrāns juvelieris viņš meklēja kora kā instrumenta krāsas, vokālās nianšes un perfekciju. Viņam bija savi iedomātie ideāli, uz kuriem maestro tiecās katrā darba minūtē. Viņa mūzikas skaidrojumi mēģinājumu darbā bija ļoti efektīgi un tēlaini, paša maestro balss demonstrējumi bieži vien radīja kuriozas situācijas, bet vienmēr tie deva arī nepārprotamu raksturojumu viņa iecerei. Nebija iespējams nedarīt tieši to, ko Imants Kokars prasa no sava kora, jo viņš to pieprasīja līdz pilnībai. Maestro darba stilam bija raksturīgi, ka mēģinājumu procesā visam jābūt izstrādātam un sagatavotam simtprocentīgi, lai koncertā viņš kā diriģents justos pārliecināts par priekšnesuma rezultātu, izejot priekšā, varētu muzicēt un radīt mākslas brīnumu. Savās nodarbībās viņš teica, ka diriģentam vienmēr jāsapūt trešā acs, kas vēro un jūt publiku. Viņam tāda bija. Viņa skatuves stāja no uznāciena līdz pēdējam paklānīšanās brīdim bija bagātīgi piepildīta. Stalts un atspērīgs gaitā, izslietu muguru un paceltu galvu, plašiem un it kā bezgalību aptverošiem žestiem mūzikas lielumā, smalkām, tehniskām un artikulācijas piepildītām roku kustībām, atklājot visbagātāko nianšu gammas latviešu tautasdziesmu dziļajā būtībā vai itāļu madrigāla stāsta krāsainībā. Kad maestro pacēla rokas vīru kora priekšā, likās, ka visa pasaules varēnība plūst caur viņu – gara acīm skatu un iekšēji atmiņā klausos plašo unisona dziedājumu Riharda Vāgnera “Svētceļnieku kori”.

Imants Kokars mēdza salīdzināt kordiriģenta darbu ar skriešanu: “No desmit noskrietiem apliem tikai viens – pēdējais aplis būs māksla, pārējais darbs, darbs, darbs...” Viņš prata likt uz sevi skatīties, klausīties,

Maestro 2011. gada pavasarī

sadzirdēt, pieņemt. Maestro prata saņemt aplausus, balvas un apsveikumus. Tas viņu dara tik cilvēcīgu, bet reizē tik cienījamu.

Par diriģēšanas nodarbībām katram viņa studentam atmiņā būs paša pieredzētās situācijas un skolotāja dotie norādījumi, bet diriģenta manuālās tehnikas tīrība, žesta precizitāte un skaidrība bija prasības, ko profesors mācīja un pieprasīja mums visiem. Diriģēšanas stundas esam pavadījuši, ar rokām šļūkājot pa sienu, lai trenētos sajūst dažādas plaknes, žesta amplitūdu, līniju plūdumu un taktsfigūras skaidrību. Pieskārienu skaņai Imants Kokars kā diriģents spēja parādīt ļoti jūtīgi un daudzveidīgi, to viņš centās iemācīt un prasīt arī saviem studentiem. Paša maestro nošu partitūras bija pilnas ar krāsainām piezīmēm un dažādām noderīgām atzīmēm, tekstu tulkojumiem un izcēlumiem. Redzot viņa nošu eksemplārus, var izsekot domu gaitai, kā maestro iestudētu konkrēto skaņdarbu, kā veidotu tā formu, frāzējumu, attīstību, saturu. Milzu respektu un bijāšanu iedvesa viņa stāvs, jau tikai parādoties konservatorijas gaitenī. Kad viņš ienāca kora klasē, visam un visiem bija jābūt vietās, lai nerastos nevēlamas emocionālas sadursmes vai sprādzieni. Folklorizējies ir viņa teiciens par "mūsu svētumu" – flīģeli, uz kura neko nedrīkstēja novietot. Ja maestro ieraudzīja puķu vāzi vai, ak, šausmas, ēdienu uz klavierēm, tas viņā izsauca lielu niknumu. It kā sākums, tomēr audzinoši, ka klavieres ir instruments lielās Mūzikas radišanai nevis mantu nolikšanai...

Šķiet, ka Imantam Kokaram bija skaidrs kora diriģenta amata noslēpums, šis ļoti grūti definējamās un nezinātājiem grūti izprotamās profesijas kods. Viņš to apliecināja kā profesionālis ar savu kora panākumiem, ar savu diriģēšanas studentu panākumiem konkursos un

viņu turpmākajās darba gaitās. Kolēģu cieņpilnā attieksme ilgu gadu garumā arī ir novērtējums tam, ka viņš bija liels sava aroda meistars un godājams vīrs, kas ar viskarstāko sirdsdegsmi iestājās, cīnījās un lepojās par savu tautu, par tautas izglītību un kultūru, par augstiem profesionāliem standartiem. Latvijas dziedātāju pūli pašķīrās ceļš, kad pamanīja Imantu Kokaru nākam. Viņa labestīgi un uzmundrinoši smaidošā seja, specifiski spilgtais Kokaru balss tembrs, uzsaukumi koristiem vai kolēģiem katrā tikšanās reizē bija kā dopings, kā šampanieša dzirkstīšana, kā raķete... Vai maz Latvijā kāds nezina, kas ir Imanta Kokara raķete? Bija jau reizēm arī bargais un cietais Kokars, kad strīdēties gandrīz bija bezjēdzīgi un muļķīgi. Ja viedokļi dalījās, ja kora skates vērtējums radikāli atšķīrās, tad viņš varēja būt un bija ass, nesamierināms un nikns, pauda emocijas skaļiem vārdiem, spēcīgiem apgalvojumiem vai noliegumiem, un tajās reizēs gribējās nozust vai ātri atrast jaunu tēmu, kas situāciju izlīdzinātu un atvēsinātu.

Kā guru un vadonis, kā virsdiriģentu virsdiriģents Imants Kokars ilgus gadus veidoja virsdiriģentu kopienu, uzturēja mūsos nerimtīgu tiekšanos uz lieliem mērķiem, atgādināja, ka ideālus nedrīkst nodot. Visu mūžu, izņemot pēdējos gadu desmitus, bija Cēsu rajona virsdiriģents. Atgriežoties no turienes, ik reizi teica: "Manas Cēsis..." Viņam rūpēja un spēja viss, kas notika Cēsu kora dzīvē, viņš lepojās ar cēsnieku panākumiem, sarunās pieminēja diriģentus, kurus ļoti cienīja un augstu vērtēja kā profesionāļus. Mežaparka estrāde bija maestro īstākā tribīne – viņš tajā bija mūzikas karalis, ar pirmo rokas kustību un ieelpas vēzienu viņš paņēma kori, skaņu, dziesmu savā vīzijū un domu pasaulē. Reizēm maigi it kā uz rokām, citreiz stingri līdz pirkstu galiem, izstrāvojot varenību, spēku, lielumu. Ar precīzi artikulēto žestu, emocionālo piesātinājumu stājā un mīmikā maestro ikvienā dziesmā cēla jaunu gaismas pili – viņš it kā sarunājās ar ikkatru kopkori, ar ikkatru klausītājos.

Uzdriktos apgalvot, ka Latvijā un pasaulē paliek daudzas atmiņu katedrāles, ko uzcēlis diriģents, virsdiriģents, profesors, rektors un cilvēks Imants Kokars. Tās varenās un spilgtās mūzikas piedzīvojuma un pārdzīvojuma radītās atmiņas, draiskās un krāsainās sadzīves ainiņas, izteicienos un valodā iedzīvojušies kokarismi. Daudzas Latvijas pilsētas vai pagasti apceļoti kopmēģinājumu vai kora skates žūriju braucienos, gandrīz visu karti varētu pārklāt ar stāstiem par emocionāliem piedzīvojumiem un kurioziem atgadījumiem. To dzīves baudīšanas prieku, spēku un kāri, kāda bija Imantam Kokaram, var tikai apskaust un novēlēt mums visiem. Viņš bija pēdējais naktī un pirmais no rīta. Viņš bija gatavs "patrakot" (paša teiciens) pēc liela darba, ballītēs ieraut citus savās deju improvizācijās, samulsināt daudzus ar saviem košajiem izteicieniem ne tikai latviešu valodā, bet arī svešās valodās un pavisam neordinārās situācijās. Grūti bija tiem, kas nespēja tvert viņa domu un runas lidojumu, viņa mērogus darbā un viņa tempu dzīvē.

Kosmoss, aizsaules tēma, citas pasaules bija daļa no tipiskās Imanta Kokara retorikas, ko daudzi no mums citējuši vai pārņēmuši. Kaut kas LIELS viņu vadīja, urdīja un atbalstīja. Viņš darīja visus darbus, visas lietas ar milzīgu atbildību, atdevi, misijas apziņu. Viņa reliģija bija... Un šajā brīdī man pietrūkst atbildes. Vai tā bija mūzika? Koris? Dziesmu svētki? Tauta? Latvija? Atbilde laikam ir visu šo vārdu apvienojums. Viņš pilnasinīgi un vērienīgi dzīvoja visā – idejās, darbos, svētkos, priekos.

Šis stāsts ir tikai mazas atmiņu drumsklas, pārdomas dažas dienas pēc Imanta Kokara vadīšanas aizsaules gaitā. Vēl tik nesen, 12. novembrī, mēs abi kopā devāmies uz Jelgavu uz maestro dibinātā kora "Zemgale" 50. jubilejas koncertu. Šī diena un kopā būšana izrādījies kā balva – mazliet sarunu ar savu skolotāju, mazliet lustes ar vienu danci pirms mājupceļa, kopīgi skandinātie diriģentu tosti kā salūts, bet vis-skaistākie un nozīmīgākie brīži, kad publika pieceļoties un aplaudējot sagaidīja savu maestro, kurš nodirīģēja dziesmas "Mazs bij tēva novadiņis" pēdējo pantu. Tā bija pēdējā dziesma Imanta Kokara šīs dzīves klausītājiem un dziedātājiem.

Ir jāraksta tālāk šis stāsts gan man, gan jums daudziem un jāpiepilda baltās lapas ar dzīvi. Esmu laimīga, ka dzīvoju vienā laikā ar Imantu Kokaru, ar šo spilgto personību un bezgalīgo cilvēku.

Aira Birziņa